

Una literatura plena d'heroïnes patidores

La dona ha vingut a l'imaginari novel·lístic català a patir. Els poetes idealitzen la dona, però els novel·listes les fan patir. El dolor acompanya el desafortunat destí de moltes heroïnes. Les de la sèrie negra, però, en són una excepció.

ARXIU

Sílvia Munt va posar rostre a la Colometa de 'La plaça del Diamant'. Com l'altra gran heroïna de la literatura catalana, la Mila de 'Solitud', és un personatge patidor.

La novel·la catalana contemporània comença amb una heroïna que no té prou identitat per formar part de la història de les glorioses heroïnes de la literatura catalana, la Blanqueta de *L'orfeneta de Menargues o Catalunya agonitzant* (1862), d'Antoni de Bofarull. La crònica hi té més pes que l'orfeneta, típica heroïna romàntica d'amors contrariats amb final feliç. Però només dotze anys després, la figura femenina s'embeleix amb tots els atractius literaris amb *Julita*. Continuem dins

del romanticisme però l'autor, en aprofundir en la intimitat de l'heroïna, incorpora trets psicològics i naturalistes. *Julita* és la dona idealitzada: la bella, la puresa. És una donzella innocent, vaporosa, extremadament sensible (Josep M. Capdevila). Però porta la tragèdia a la sang i amb això, Genís i Aguilar, sense saber-ho, obre l'extens capítol de les grans tràgiques de la literatura catalana. L'autor, per fixar la imatge idealitzada de la dona, no té més remei que matar-la jove i d'amor, en una acció mig voluntària.

Àngel Guimerà fa pujar als escenaris la segona gran víctima dels escriptors catalans contemporanis, *Maria Rosa* (1894). El dramaturg la fa, primer, enviudar i, després, emmaridar amb l'assassí del seu primer marit.

Joaquim Ruyra, a la dona, la fa embogir d'amor. Si la desgraciada *Julita* emmalalteix d'amor, la desgraciada *Jacobé* (1902) de Ruyra, perd el senderi. El ritual final és pastat al de *Julita*. La *Julita* de Genís i Aguilar acaba, somnàmbula, estimbada en un cingle i *Jacobé* fa el mateix. El penya-segat de Ruyra és, diu Lluïsa Julià, l'espai sagrat on es du a terme el ritual del sacrifici de la noia i el mateix es pot dir del cingle de Genís i Aguilar.

Però les dones tampoc no tenen compassió de les dones, com demostra Víctor Català amb la Mila de *Solitud* (1905), un dels dos grans personatges femenins de la literatura catalana, amb la Colometa de *La plaça del Diamant*.

La senyoreta de l'Escala fa casar la seva Mila amb un marit gandul i taujà, drogo i obtús (qualificatiu de Manuel de Montoliu), l'envia a una solitària muntanya i li fa patir la pitjor agressió que la dona pot patir per part de l'home.

Un any després de la concepció de la desgraciada Mila empordanesa, la reivindicació feminista, o denúncia de la dona-víctima, torna a ser feta per l'home, amb *Pilar Prim* (1906), de Narcís Oller. Aquí no és la dona de la vida dura i solitària de muntanya de la Víctor Català, sinó la burgesa que, en enviudar, no es vol resignar a tenir un paper secundari però que es veu empenya cap a una situació dramàtica perquè, digué Maria Aurèlia Capmany, l'ordre, representat pel testament del marit, l'egoisme de la filla i l'actuació astuta del cunyat gerent de la fàbrica, la deixen sola amb el seu desig de viure. Continuem amb el cas de la dona desgraciada.

Però la dona desgraciada no ha d'encomanar obligatòriament un sentiment tràgic a la literatura, ni ha de comportar cap denúncia de la situació de víctima de la dona. També pot donar, a la literatura, un sentiment tragicòmic, com demostra Santiago Rusiñol l'any 1917 amb *La "Nina gorda"*. I no sabem què és més dramàtic. Perquè la desgràcia de la nena comença des del moment del part, i és més discriminatòria que la que pateix la dona pel fet de ser dona. La nena és carn de circ, com un home elefant, i ha d'a-

p denúncia de la situació de víctima de la dona

EDICIONS BROMERA

cabar els seus dies al manicomi.

Entre les desgraciades Pilar Prim i la "Nina Gorda", el noucentisme posa un punt i a part –un altre– al fil de la història de les heroïnes literàries amb *La ben plantada* (1911) d'Eugeni d'Ors, una dona ideal –fet i fet, un programa– per a un país ideal.

La dona protagonitza dues grans novel·les aparegudes l'any 1931, *Laura a la ciutat dels sants*, de Miquel Llor, i *Mort de dama*, de Llorenç Villalonga. Llor envia la seva Laura urbana, culta i avançada a un Vic, el Comarquinal fictici, hipòcrita, tancat i mesquí. Haurà de deixar el marit vigatà i tornar a Barcelona, lluny de la boira: la dona s'aixeca per damunt de la mediocritat, és una persona valenta.

El personatge principal de la novel·la de Villalonga, la dona Obdúlia Montcada, no és ben bé la protagonista, perquè fet i fet, és l'excusa per parlar de la societat mallorquina, si bé l'autor la veu amb simpatia en dotar-la de personalitat i, en cert sentit, de grandesa. Hi ha altres heroïnes de pes a la novel·la, com en tota l'obra de Villalonga. Potser és el novel·lista que amb més insistència tracta els personatges femenins amb igualtat de condicions dels masculins, que no prioritza els d'un sexe sobre l'altre.

Un any més tard, Salvador Espriu enllaça *Julita* i, sobretot, *Jacobé*, amb la novel·la *Laia* (1932). La protagonista és una noia malalta, que viu la presència constant del dolor i l'amargor de la mort. Una noia infeliç i desgraciada més.

Després de la guerra, a part de les heroïnes de Villalonga, apareix (1962) la Colometa de la Rodoreda, que ha tingut la sort, gràcies a l'adaptació televisiva, de tenir un rostre mediàtic.

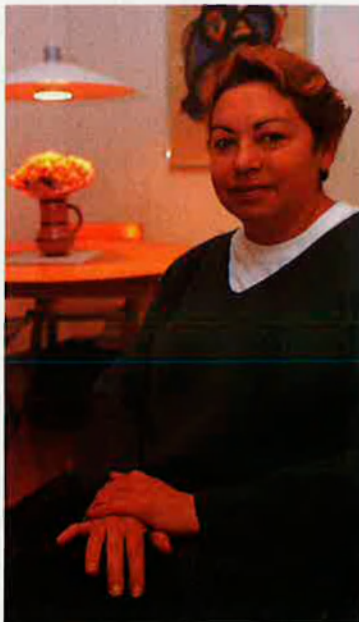
La dona, més ben dit, els noms de dona, han tingut un paper clau en la popularitat de dos poetes, Gabriel Ferrater i Miquel Martí i Pol. L'Helena del "Poema inacabat" de Ferrater (la futura escriptora Helena Valentí, 1940-1990) fa que el poema no sigui només un poema *polític*, com el

va batejar Joan Triadú. Fa que el lector pugui imaginar-se, en la dona invocada, una dona ideal, seductora, capaç de seduir un home madur i expert, però una dona culta, com correspon al model de dona alliberada dels anys seixanta, perquè forma part del paisatge universitari de l'autor. Fa, com ja s'ha estudiat –Núria Perpinyà–, que el mite Ferrater quedi més ben collat.

La Marta d'*Estimada Marta* (1978) de Miquel Martí i Pol no sabem qui és, tant fa, és l'objecte del desig d'un invàlid i amb això ja n'hi ha prou. La dona desitjada pel poeta, casat, apareix en el llibre en què el poeta va parlar obertament dels detalls de la seva malaltia crònica. La compassió per la desgràcia del poeta es barreja amb el sentiment d'admiració per l'exaltació eròtica. La fórmula va funcionar. Helena i Marta són les grans heroïnes de la poesia catalana recent.

La nova heroïna novel·lesca és una obrera del segle XIX que aconsegueix ascendir, encara que sigui a un alt preu, l'esterilització: la *Júlia* (1983), d'Isabel Clara Simó. És una dona actual que pot viure sola, és una dona independent, i, a més, intel·ligent, la gran heroïna de la literatura negra catalana, Na Lònia Guiu, creada per Maria Antònia Oliver a *Estudi en lila* (1987),

ARXIU / RICARD CUGAT

i protagonista, també, d'*Antípodes* (1988) i *El sol que fa l'ànec* (1994). És, després de la Colometa, l'heroïna catalana més universal. Ha viatjat a França, Alemanya, Anglaterra, Portugal i els Estats Units. En un d'aquests països, ironies de la vida, han acusat la narradora de masculista perquè fa col·leccionar llapis de llavis a Na Lònia Guiu i com tot-hom sap, són un signe fàl·lic, cosa en la qual M. A. Oliver no hi havia pensat.

Amb igual insistència, Josep Lluís Seguí ha creat la Rosa Vermell: *Rosa Vermell, detectiva privada* (1989); *Rosa Vermell i l'amant que arribà de l'Est* (1993) i *Les tribulacions de Rosa Vermell* (1998).

Lònia Guiu i Rosa Vermell esperen l'actriu que posi cara a la seva persona. Les possibilitats són immenses. Ni n'Oliver ni en Seguí no les han descrites amb detall. Però per què ha de ser tot mediàtic, avui? Nosaltres noensem mai en la cara que deu tenir Helena o Marta, Julita o Laura, Jacobé o Laia, Mila o Colometa, Lònia o Rosa, ni tan sols volem imaginar-nos com és la "Nina gorda".

Lluís Bonada

Dalt, dibuix de Rosa Vermell, tal com apareix en el primer llibre, 'Rosa Vermell, detectiva privada'. El personatge és una creació de Josep Lluís Seguí. Maria Antònia Oliver (a sota) ha creat l'heroïna catalana més universal després de la Colometa, na Lònia Guiu. És coneguda als Estats Units, Portugal, França, Anglaterra i Alemanya.